

Preek 'Niet alleen'

Schriftlezing: Genesis 2: 4-7, v. 15-25 en Efeziërs 5: 21-33

Het is al weer een tijdje geleden dat ik uit huis ging om te gaan studeren in Utrecht. Ik ging op mezelf wonen, in een studentenhuus. Toen ik dat aan mijn oma vertelde, vroeg ze bezorgd: 'Maar wie moet er dan koffie voor je zetten?' Mijn lieve omaatje. Je verlaat wel je ouders, maar je bent nog niet getrouwd, hoe doe je dat dan? Het is niet goed dat de mens alleen is, zegt de tekst in Genesis. Maar soms is het misschien juist wél goed dat een mens even alleen is, om te leren koffie zetten en koken, om je los te maken van je ouders, en je eigen weg te vinden door het leven.

We gaan het hebben over relaties. In de wereld van vandaag is er veel over te doen. Het denken over huwelijk en seksualiteit, samenwonen, echtscheiding, homoseksualiteit en gender is de afgelopen 50, 100 jaar enorm veranderd. Er is ruimte gekomen voor andere manieren van denken en leven. Er is meer besef dat we niet allemaal hetzelfde zijn. Het is daardoor ook minder overzichtelijk geworden. Dat kan verwarrend zijn, misschien zelfs bedreigend. De laatste jaren is er ook weer een tegenbeweging die meer overzicht wil en een terugduwt naar een meer traditionele opvatting.

Allebei de bewegingen vinden we ook in de kerk; ook in de kerk wordt er verschillend gedacht. Het is nog een hele kluif om met elkaar in gesprek te blijven en dat gesprek op een goede manier te voeren. Maar wel belangrijk dát we dat gesprek in de christelijke gemeente voeren; dat gaan we komende tijd dus ook doen.

We lezen uit Efeziërs, over mannen en vrouwen, over ontzag hebben voor elkaar. Misschien dacht je wel even: welke kant gaat dit op? Ik zal er straks kort iets over zeggen. Ik heb het gelezen omdat er geciteerd wordt uit Genesis 2, die woorden dat 'een man zich losmaakt van zijn ouders en één wordt met zijn vrouw.' Vandaag luisteren we vooral naar Genesis 2, over de schepping van man en vrouw, van mens en medemens.

In Genesis 1 klinkt na elke scheppingsdag deze woorden: '*En God zag dat het goed was*'. Alles wat God maakt is *tov*. Heel opvallend is het dan dat we in Genesis 2 iets anders horen! Daar zegt de Heer: *Het is niet goed*, namelijk dat de mens alleen is. Dat is toch bijzonder, dat de Schepper over zijn eigen werk zegt: het klopt niet, er ontbreekt iets! En zo is één van de eerste dingen die we in de bijbel horen over het thema 'Relaties': dat het niet goed is dat de

mens alleen is. De mens is aangelegd op relaties: met God zijn schepper, met andere mensen en met de wereld om hem heen. Dan pas komt de mens tot zijn recht.

In Genesis 2 wordt de schepping van de mens op een andere manier belicht dan in Genesis 1. In het allereerste hoofdstuk van de bijbel wordt verteld hoe de schepping stap voor stap tot stand komt. Het licht, hemel en aarde, water en land, dag en nacht, het groen op de aarde, de dieren, de mensen. *En God schiep de mens naar zijn beeld: mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen.* In Genesis 2 is de volgorde anders. Daar lezen we dat er nog geen enkel gewas groeit op de aarde, omdat het nog niet geregend heeft, en er nog niemand is geweest om de aarde te bewerken. Daarom maakt de Here God de mens, Hij vormt hem (adam) uit het stof van de aardbodem (adama). Het gaat nog over één mens. Daarna legt de Here God een tuin aan in Eden. In die tuin mag de mens aan het werk.

Die mens is nog steeds alleen! De Heer zegt dan: *Het is niet goed dat de mens alleen is, Ik zal een helper voor hem maken die bij hem past.* Of zoals je ook kunt vertalen: een helper tegenover hem. Nu maakt God de vrouw, zou je denken. Nee: God vormt eerst de dieren en brengt ze bij de mens, die ze namen mag geven. Maar, staat er dan, Hij vond geen helper die bij hem paste. Alsof de mens even tijd nodig heeft om te ontdekken dat hij niet alleen moet zijn... Dán pas wordt door God de vrouw geschapen.

Een ander verschil tussen Genesis 1 en 2 is de manier van scheppen. In Genesis 1 schept God met zijn woord, door de dingen te roepen: *laat het zo zijn!* In Genesis 2 wordt verteld dat Hij de mens *vormt van het stof van de aardbodem*. Dat woordje ‘vormen’ wordt in de bijbel ook gebruikt voor wat een pottenbakker doet. Zoals die een potje of een schaal maakt van klei, zo vormt God de mens; daarna blaast Hij hem de levensadem in. Bij de schepping van de vrouw neemt God een rib van de mens, en bouwt die tot een vrouw. Opnieuw handwerk. Het gaat er niet om: is dit letterlijk zo gebeurd? Het gaat erom wat het ons wil zeggen, en dat is: als mens sta je niet op jezelf.

Het is een besef dat tot verwondering strekt, dat God ons met zijn handen gemaakt heeft en zijn adem ons ingeblazen heeft! Psalm 139: *Gij hebt mij immers zelf gemaakt, mij met uw vinger aangeraakt, met toegewijde tederheid mijn nieren en mijn hart bereid.*

Belangrijker dan het verschil tussen Genesis 1 en 2 is de overeenkomst: dat God de mens mannelijk en vrouwelijk heeft gemaakt. Bedoeld om hen niet alleen te laten zijn en om het leven en de vruchtbaarheid ruim baan te geven.

Die woorden: *Het is niet goed dat de mens alleen is*. Wat heeft dat te betekenen? Het is interessant wat Joodse uitleggers in de geschiedenis hierover gezegd hebben. Een veel voorkomende gedachte is daar dat man en vrouw elkaar aanvullen en nodig hebben. Eén middeleeuwse rabbijn zegt bijvoorbeeld: Een man heeft een vrouw nodig, want ja, hij kan wel graan verbouwen, maar wie zal er brood van bakken? Daar staat die arme man, met die graankorrels in zijn handen! Dat lijkt een beetje op wat mijn oma zei: Wie moet er nu koffie voor je zetten? Vroeger was de rolverdeling tussen man en vrouw heel helder. In onze tijd loopt het meer in elkaar over. Niemand kijkt meer op van een man die een luier verschoont. Maar het besef dat je elkaar nodig hebt, aanvult, dat is nog steeds wezenlijk. In het huwelijk, en natuurlijk ook daarbuiten. Een andere rabbijn zegt (Rashi): God heeft de mens imperfect gemaakt, zodat hij inziet dat hij de ander nodig heeft, dat hij niet genoeg heeft aan zichzelf. Ook de Engelse rabbijn Jonathan Sacks, vorig jaar overleden, onderstreept: de mens is altijd mens-in-relatie.

Daarom zegt de Eeuwige vervolgens: *ik zal een helper voor hem maken die bij hem past*. Dat woord hulp of helper klinkt ook aan het begin van de kerkdienst: *Onze hulp is in de naam van Heer...* De mens moet niet alleen zijn, maar hij heeft een helper nodig. Iemand die tegenover hem staat: die bij hem is, die hem helpt, die hem steunt, die als het nodig is ook tegenwicht kan bieden.

God brengt de vrouw bij de man, die reageert enthousiast en dankbaar. Dan zegt de schrijver van Genesis aan het eind van het hoofdstuk: *Daarom maakt een mens zich los van zijn vader en moeder en hecht hij zich aan zijn vrouw, en zij zullen één lichaam zijn*.

Wonderlijke uitspraak, want Adam heeft immers geen vader en moeder! Maar het is een bijbelse zegswijze: zo gaat het in het leven. Zo ging het in bijbelse tijden. En zo gaat het natuurlijk nog vaak. Prachtig.

Of niet... Het zou kunnen, dat je denkt: ja, dat is mooi, dat dit er staat over man en vrouw, en over de oorsprong van het huwelijk, en hoe God het allemaal heeft bedacht, maar ik leef

alleen... heeft het voor mij ook iets te zeggen? Of: ik ben homo (met of zonder partner), kan ik hier ook iets mee? Of: ik ben gescheiden, en het doet pijn als het hier over gaat, omdat het niet gelukt is om bij elkaar te blijven. Of: ik ben wel getrouwd, maar er is spanning en scheefgroei in ons huwelijk.

Ik denk dat het voor ons allemaal iets te zeggen heeft. Genesis 2 is niet zomaar een lofzang op het huwelijk of een blauwdruk van hoe het hoort. Want let op: dit gebeurt nog in het paradijs. Maar zoals we allemaal weten, leven we niet meer in dat paradijs. Terwijl de mens in Genesis 2 leert om in relatie te leven: met zijn medemens die hem gegeven is, met de schepping om hem heen, met zijn Schepper, ontstaat er even later al vervreemding. Genesis 3 vertelt over de zondeval. Daar komt er afstand en vervreemding tussen de mens en zijn schepper; tussen man en vrouw; en nog een hoofdstuk verder, wordt er al de eerste moord gepleegd. Wij leven in een wereld die stuk is, waar pijn is, waar dorens en distels groeien; we leven buiten dat mooie paradijs.

Wat je leefsituatie ook is, getrouwd, ongetrouwd, gescheiden, single, we hebben allemaal te maken met een wereld die gebroken is. Dat paradijs waar over we lazen, dat lijkt soms onbereikbaar ver weg. Ook in het huwelijk. Iedereen die getrouwd is of getrouwd is geweest, weet dat een huwelijk niet vanzelf gaat. Er kunnen momenten zijn dat die ander, die eerst zo dichtbij was, je helemaal vreemd is. Of dat het verschil tussen man en vrouw onoverbrugbaar groot lijkt. Gelukkig zijn er ook momenten van herkenning, van vervulling, van goedheid, van samenzijn. In het huwelijk, of een andere relatie, in vriendschap. Het is niet alleen kommer en kwel. Maar de ervaring van pijn, teleurstelling, onafheid, die kennen we allemaal.

Daarom kan ik vandaag geen traditionele preek houden, van 'zo hoort het'. Ik wil natuurlijk ook niet zeggen, zoals het vandaag de dag in onze samenleving wel eens lijkt: dat alles kan, dat het niet uitmaakt. Tussen de extremen mogen we onze weg zoeken, als gelovige christenen in de cultuur waarin wij leven. Zonder anderen te veroordelen of af te wijzen.

Het is niet goed dat de mens alleen is: dat geldt voor *iedereen*. of je nu getrouwd bent of niet. Zoals die middeleeuwse rabbi Rashi al zei: We zijn aan elkaar gegeven als mensen en we hebben elkaar nodig. We hebben dus ook de verantwoordelijkheid om naar elkaar om te zien en voor elkaar te zorgen! Het huwelijk laat dat zien; maar het geldt net zo goed buiten het huwelijk. Geen mens moet op zichzelf staan. Een van de schaduwkanten van onze moderne

samenleving is, dat die zo op het individu is ingesteld, dat dat individu bar eenzaam wordt! Daar gaan mensen kapot aan. Maar mensen hebben elkaar nodig.

Ja, en dan Efeziërs 5. Misschien dacht je wel even: welke kant gaat dit op? 'Een vrouw moet ontzag hebben voor haar man', schrijft Paulus. Dat roept bij ons natuurlijk allerlei associaties op, niet alleen maar positief. Van patriarchaat en onderdrukking, tot extreme ideeën over mannelijkheid die je online kunt vinden. Die woorden over ontzag en gezag zijn ook vaak misbruikt in de kerk, om het bestaande systeem te handhaven, of omdat het mannen goed uitkwam. Over sommige dingen denken we vandaag de dag heel anders, zoals de rol van mannen en vrouwen.

Het is belangrijk om te weten dat Paulus dit in een totaal andere cultuur schrijft. Waar in de hele samenleving vrouwen ondergeschikt waren aan mannen. Het recht om te scheiden bijvoorbeeld was voorbehouden aan mannen. Dus dat Paulus schrijft over ontzag hebben is niet vreemd. Maar wél vreemd, ja revolutionair is het dat hij mannen oproept om hun vrouw lief te hebben en te respecteren. Dat vinden we nu misschien vanzelfsprekend, maar dat was het zeker niet. Hij schrijft zelfs: *Aanvaard elkaars gezag*, dus van twee kanten! Het wordt bij Paulus veel wederzijdser, veel gelijkwaardiger dan toen gebruikelijk was.

Ik ben heel benieuwd wat Paulus zou zeggen, als hij nu zou leven! Dat zou wel eens verrassend kunnen zijn. Maar dat weten we niet, dus moeten we naar eer en geweten zo goed mogelijk nadenken hoe we deze woorden kunnen opvatten. In het huwelijksformulier verwoorden we het tegenwoordig daarom wederzijdser: elkaar dienen, respecteren en liefhebben.

Paulus' motivatie is dat Jezus Christus ons zó heeft liefgehad. Hij vergelijkt de kerk met een bruid en Jezus met de bruidegom. Dat citaat uit Genesis: *'een man zal zich losmaken van zijn vader en moeder en zich hechten aan zijn vrouw, en zij zullen één lichaam zijn'*, dat is een groot mysterie, volgens Paulus. Zo is het ook met Jezus en de kerk. Die bruidegom heeft zijn leven voor de bruid gegeven. Het laat Gods grote genade en zijn vergevende liefde zien. Dat leert ons om óók radicaal lief te hebben. We worden geroepen om uit die liefde van Jezus te leven. In het huwelijk, maar ook op andere manieren: in vriendschap, in het gemeentelven, in het publieke leven. Heb uw naaste lief. Zo radicaal mogelijk.

De kerk is de gemeenschap waar we die liefde van God viëren en delen, en oefenen. De kerk: een plek waar we weten dat we allemaal zondig zijn, maar waar we elkaar mogen aanvaarden als mensen die leven van Gods genade en vergeving. Waar ook elkaar mogen vergeven. Een plek ook om te oefenen in samenleven. Of je nu man of vrouw bent. Of je homo of hetero bent. Of je een relatie hebt of niet.

Juist in de kerk mogen we leren dat we aan elkaar gegeven zijn en bij elkaar horen. In ons beleidsplan staat dat we als kerk een gastvrije plek, en ook veilige plek willen zijn. Waar we ons allemaal thuis mogen voelen, wie je ook bent. Dat is heel belangrijk, zeker als we binnenkort het gesprek gaan voeren over relaties. Ik denk daarom dat we niet zomaar mee moeten gaan in het wij/zij-denken van vandaag, van progressief óf conservatief, maar dat we eerlijk en open naar de bijbel én naar elkaars ervaring luisteren. In het vertrouwen dat de Heilige Geest ons zal leiden. We zijn allemaal mensen: kwetsbare mensen die mogen leven in het licht van Gods liefde. En die zo ook naar elkaar mogen kijken. En die elkaar liefhebben in Jezus' naam.

Ik kijk uit naar goede en eerlijke gesprekken. Al ons spreken hierover moet door liefde gedreven zijn, dat is de belangrijkste regel. Natuurlijk mag je dan nog steeds een goed gesprek met elkaar voeren, graag zelfs. Maar niet om elkaar de oren te wassen; eerder om elkaar de voeten te wassen.

Wat een geschenk, dat we niet alleen zijn, maar dat God ons aan elkaar heeft gegeven! Om elkaar te dienen, om samen zijn liefde te ontvangen en weer door te geven.